

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Petra Gemmela a soudců JUDr. Zdeňka Krčmáře a Mgr. Milana Poláška v právní věci žalobce **Ing. Lee Loudy**, se sídlem v Praze 1, Vodičkova 41, PSČ 110 00, jako insolvenčního správce dlužníka Správy pohledávek OKD, a. s., zastoupeného JUDr. Dušanem Dvořákem, advokátem, se sídlem v Brně, Hlinky 505/118, PSČ 603 00, proti žalované **Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky**, se sídlem v Praze 3, Orlická 2020/4, PSČ 130 00, identifikační číslo osoby 41 19 75 18, o odpůřčí žalobě, vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 32 ICm 2328/2017, jako incidenční spor v insolvenční věci dlužníka **Správy pohledávek OKD, a. s.**, se sídlem v Karviné, Stonavská 2179, PSČ 735 06, identifikační číslo osoby 26 86 31 54, vedené u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. KSOS 25 INS 10525/2016, o dovolání žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. března 2018, č. j. 32 ICm 2328/2017, 14 VSOL 50/2018-78 (KSOS 25 INS 10525/2016), takto:

I. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. března 2018, č. j. 32 ICm 2328/2017, 14 VSOL 50/2018-78 (KSOS 25 INS 10525/2016), **se mění** takto:

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. října 2017, č. j. 32 ICm 2328/2017-50, **se potvrzuje**.

Žádný z účastníků **nemá právo** na náhradu nákladů odvolacího řízení.

II. Žádný z účastníků **nemá právo** na náhradu nákladů dovolacího řízení.

Odůvodnění:

Krajský soud v Ostravě (dále jen „insolvenční soud“) rozsudkem ze dne 4. října 2017, č. j. 32 ICM 2328/2017-50, zamítl žalobu, kterou se žalobce [Ing. Lee Louda, jako insolvenční správce dlužníka OKD, a. s. (po změně obchodní firmy Správa pohledávek OKD, a. s.)] domáhal: a) určení, že „poskytnutí“ peněžitých plnění dne 19. května 2016 z bankovních účtů dlužníka na účty žalované v částkách 417.198,- Kč, 188.739,- Kč, 124.670,- Kč, 152.197,- Kč, 119.623,- Kč, 28.524,- Kč a 208.696,- Kč, je vůči věřitelům dlužníka neúčinné, a b) zaplacení výše zmíněných částek do majetkové podstaty dlužníka (výroky I. až VII.) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok VIII.).

Insolvenční soud vyšel z toho, že:

1) Insolvenční řízení ve věci dlužníka bylo (na základě insolvenčního návrhu dlužníka spojeného s návrhem na povolení reorganizace) zahájeno u insolvenčního soudu dne 3. května 2016 (viz vyhláška ze dne 3. května 2016, č. j. KSOS 25 INS 10525/2016-A-2).

2) Usnesením ze dne 9. května 2016, č. j. KSOS 25 INS 10525/2016-A-19, insolvenční soud zjistil úpadek dlužníka a insolvenčním správcem ustanovil žalobce.

3) Usnesením ze dne 12. srpna 2016, č. j. KSOS 25 INS 10525/2016-B-181, insolvenční soud povolil reorganizaci dlužníka.

4) Žaloba ve věci byla insolvenčnímu soudu doručena dne 11. května 2017.

5) Dne 19. května 2016 (tj. po zahájení insolvenčního řízení) dlužník uhradil z titulu pojistného na zdravotní pojištění za své zaměstnance za měsíc duben 2016 na účty žalované částky 417.198,- Kč, 188.739,- Kč, 124.670,- Kč, 152.197,- Kč, 119.623,- Kč, 28.524,- Kč a 208.696,- Kč; celkem tak uhradil 1.239.647,- Kč. Zmíněná částka představuje 4,5 % z vyměřovacího základu a jde o pojistné, které je povinen hradit zaměstnanec a zaměstnavatel toto pojistné odvádí zdravotní pojišťovně srážkou z hrubé mzdy zaměstnance. Mzdy zaměstnancům dlužník za měsíc duben 2016 vyplatil.

Na tomto základě insolvenční soud – vycházející z ustanovení § 239 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – předeslal, že odpůří žalobu podal insolvenční správce jako oprávněná osoba ve lhůtě jednoho roku od zjištění úpadku dlužníka; žaloba je přípustná.

Současně insolvenční soud - cituje ustanovení § 111 a § 235 insolvenčního zákona – dodal, že předpokladem pro případné určení neúčinnosti právních úkonů (správně „právních jednání“) dlužníka je skutečnost, že právní jednání jsou platná. Projev vůle, jímž dlužník plní dluh (peněžitý závazek) svému věřiteli je právním jednáním, jelikož jde o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh (závazek). Platnost právních jednání dlužníka představujících úhradu pojistného na účet žalované dne 19. května 2016 insolvenční soud posoudil podle ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“), a dospěl k závěru, že jde o jednání platná; proto se dále zabýval jejich (případnou) neúčinností.

V tomto směru insolvenční soud – vycházející z ustanovení § 4, § 5 odst. 1, § 8 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a) a § 9 odst. 2 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále též jen „ZVZP“) a z ustanovení § 2 a § 5 zákona č. 592/1992 Sb., o pojistném na veřejné

zdravotní pojištění (dále též jen „ZPVZP“) – zdůraznil, že povinnost platit veřejné zdravotní pojištění vzniká ze zákona. Zákon o veřejném zdravotním pojištění rozděluje plátce pojištění do několika skupin; jsou jimi pojištěnci (zaměstnanci), zaměstnavatelé a stát. Všichni plátcí jsou povinni platit pojistné zdravotní pojišťovně, u které je pojištěnec pojištěn. Tato povinnost vzniká pojištěnci (zaměstnanci) a zaměstnavateli tohoto zaměstnance dnem nástupu do zaměstnání zaměstnance. Pojistné hradí za zaměstnance z jedné třetiny zaměstnanec a ze dvou třetin zaměstnavatel, přičemž celková výše pojistného činí 13,5 % z vyměřovacího základu za rozhodné období. Zaměstnavatel odvádí část pojistného, které je povinen hradit za své zaměstnance, a současně odvádí část pojistného, které je povinen hradit zaměstnanec, srážkou z jeho mzdy nebo platu, a to i bez souhlasu zaměstnance. Zákon o veřejném zdravotním pojištění a zákon o pojistném na veřejném zdravotním pojištění tak rozlišují, kdo má povinnost hradit pojistné a z jakých finančních prostředků je toto pojistné hrazeno. Povinnost hradit pojistné má zaměstnanec i zaměstnavatel, přičemž pojistné hrazené zaměstnancem z jeho mzdy odvádí za zaměstnance zaměstnavatel, a to i bez jeho souhlasu.

V poměrech dané věci – pokračoval insolvenční soud – byly na účet žalovaného vyplaceny peněžní prostředky představující pojistné hrazené jednotlivými zaměstnanci ve výši 4,5 % vyměřovacího základu, které bylo strženo zaměstnavatelem ze mzdy zaměstnanců. Peněžní prostředky zaplacené dlužníkem na účty žalované nebyly tudíž součástí majetkové podstaty dlužníka, ale šlo o peněžní prostředky zaměstnanců. Samotná pohledávka zdravotní pojišťovny představující pojistné hrazené ze mzdy zaměstnanců vznikla pojišťovně za zaměstnanci dlužníka nikoli „za zaměstnavatelem zdejším dlužníkem“. Tuto pohledávku žalované za zaměstnanci dlužníka měl dlužník pouze strhnout ze mzdy zaměstnanců v odpovídající výši a uhradit ji na účet žalované. Nešlo o dluh dlužníka vůči zdravotní pojišťovně; proto dlužník nemohl zaplacením této pohledávky zvýhodnit zdravotní pojišťovnu oproti jiným věřitelům.

Konečně insolvenční soud nepovažoval za relevantní poukaz žalobce na závěry formulované Vrchním soudem v Praze v „rozhodnutích sp. zn. 102 VSPH 853/2016, 104 VSPH 791/2016“, když v těchto věcech šlo o „rozhodnutí“ vydaná za stavu, kdy „úpadek dlužníka byl řešen konkursem a zaměstnancům nebyla zaplacená mzda a přesto bylo uhrazeno pojistné za zaměstnance“. Odvolací soud se navíc nezabýval „charakterem povinnosti hradit veřejné zdravotní pojištění“.

Proto insolvenční soud žalobu jako nedůvodnou zamítl.

Vrchní soud v Olomouci k odvolání žalobce rozsudkem ze dne 28. března 2018, č. j. 32 ICm 2328/2017, 14 VSOL 50/2018-78 (KSOS 25 INS 10525/2016), změnil rozsudek insolvenčního soudu tak, že žalobě zcela vyhověl; dále rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Odvolací soud – vycházející z nesporných skutkových poměrů věci – na rozdíl od insolvenčního soudu zdůraznil, že povinnost zaměstnavatele odvádět pojistné na veřejné zdravotní pojištění jako jeho plátce, a to i v části pojistného, které je povinen hradit zaměstnanec, je uložena přímo zaměstnavateli (...), nikoli zaměstnanci; jde tak o pohledávku pojišťovny přímo za zaměstnavatelem, nikoli za zaměstnancem. Potud poukázal na „rozhodnutí“ (správně „rozsudek“) Nejvyššího správního soudu ze dne 30. března 2016, sp. zn. 2 Ads 303/2015, a na „rozhodnutí“ (správně „usnesení“) Ústavního soudu ze dne 3. února 2004, sp. zn. II. ÚS 201/03.

Vzniká-li pohledávka pojišťovny na pojistném vůči zaměstnavateli (a nikoli vůči zaměstnanci) je nerozhodné – pokračoval odvolací soud – kterou část pojistného na veřejné zdravotní pojištění dlužník v přezkoumávané věci plnil; stejně tak při posouzení neúčinnosti právních jednání je nerozhodné, jakým způsobem byl řešen zjištěný úpadek dlužníka a nesprávná je i právní úvaha insolvenčního soudu, že „k plnění na pojistné“ nedošlo z prostředků majetkové podstaty dlužníka. Podle ustanovení § 205 odst. 1 insolvenčního zákona náleží do majetkové podstaty majetek, který dlužníku patřil k okamžiku zahájení insolvenčního řízení (3. května 2016), a majetek, který nabyt dlužník v průběhu insolvenčního řízení. Přitom je nesporné, že dlužník plnil pojistné „z účtů, jež pro něj vedly bankovní ústavy, a tedy ze svých prostředků (tj. z pohledávek vůči bankám)“.

Jelikož k plnění peněžitých povinností dle veřejnoprávního předpisu (k placení pojistného na veřejné zdravotní pojištění) „došlo“ poté, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, byl dlužník oprávněn plnit peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení (v této věci pojistné za měsíc duben 2016) jen v rozsahu a za podmínek stanovených insolvenčním zákonem.

Dále odvolací soud akcentoval, že v poměrech dané věci není dána žádná z výjimek obsažených v ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona, když pojistné na veřejné zdravotní pojištění je pohledávkou za majetkovou podstatou jen tehdy, „vzniklo-li“ po rozhodnutí o úpadku; v poměrech projednávané věci tomu tak nebylo, když z tohoto titulu pohledávka žalované za měsíc duben 2016 vznikla uplynutím označeného měsíce, tj. dne 1. května 2016. Srov. „rozhodnutí“ Nejvyššího správního soudu ze dne 11. dubna 2007, sp. zn. 3 Ads 63/2006 (správně „rozsudek“ uveřejněný po číslem 1241/2007 Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu), a „rozhodnutí“ (správně „rozsudek“) Nejvyššího správního soudu ze dne 8. července 2009, sp. zn. 3 Ads 34/2009). Posuzovanými platbami tak nebyly plněny pohledávky za majetkovou podstatou.

Platby pojistného na zdravotní pojištění odvolací soud nepovažoval ani za „úkony“ nutné k provozování „podniku“ v rámci obvyklého hospodaření ani za „úkony“ nutné ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy. Přitom poukázal na závěry formulované Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 31. října 2016, sp. zn. 29 Cdo 3815/2014, a v rozsudku ze dne 31. října 2017, sen. zn. 29 ICdo 98/2015 (uveřejněném pod číslem 11/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), jakož i na závěry obsažené v nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 8. října 1996, sp. zn. Pl ÚS 5/96, a v nálezu Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2005, sp. zn. I. ÚS 544/2002. Konečně dotčené právní jednání nesměřovala (z povahy věci) ani k odvrácení hrozící škody, ani k plnění zákonných vyživovacích povinností, ani ke splnění procesních sankcí.

Jelikož dlužník poskytnutím označených peněžitých plnění žalované porušil zákaz plynoucí z ustanovení § 111 odst. 1 insolvenčního zákona, přičemž současně nešlo o žádnou z výjimek určených ustanovením § 111 odst. 2 insolvenčního zákona, jsou tato právní jednání neúčinná vůči věřitelům dlužníka ve smyslu ustanovení § 111 odst. 3 insolvenčního zákona; žalovanou tak stíhá povinnost přijaté plnění vrátit zpět do majetkové podstaty dlužníka (§ 237 odst. 1 insolvenčního zákona).

Proto odvolací soud rozsudek insolvenčního soudu změnil a žalobě vyhověl.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, které má za přípustné podle ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), když rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázek hmotného práva, týkajících se pohledávek veřejného zdravotního pojištění, a to, zda:

a) Splňuje dané jednání (po rozhodnutí odvolacího soudu), tj. neplnění zákonné povinnosti zaměstnavatele nebo plátce odvést za zaměstnance pojistné na zdravotní pojištění skutkovou podstatou trestného činu podle § 241 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „tr. zák.“)?

b) Je ustanovení § 5 odst. 1 ZPVZP ve spojení s ustanovením § 2 odst. 2 a § 6 ZVZP zvláštním předpisem ve smyslu ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona?

c) Vztahuje se na předmětnou platbu výjimka podle ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona v souvislosti s ustanovením § 239 a násl. insolvenčního zákona v podmínkách řešení úpadku dlužníka reorganizací dle ustanovení § 316 a násl. insolvenčního zákona?

Výše uvedené otázky nebyly – pokračuje dovolatelka – v judikatuře dosud řešeny a odvolací soud je vyřešil v rozporu s hmotným právem.

Dovolatelka především poukazuje na (obecnou) zákonnou úpravu činnosti zdravotních pojišťoven, včetně toho, že finanční prostředky v podobě pojistného na veřejné zdravotní pojištění nejsou příjmem zdravotních pojišťoven, ale jde o finanční prostředky, které zdravotní pojišťovny pouze spravují. V této souvislosti dodává, že povinnost platit pojistné veřejného zdravotního pojištění vzniká ze zákona a zdravotní pojišťovny mají rovněž zákonnou povinnost toto pojistné vymáhat.

Dále dovolatelka snáší argumenty ve prospěch závěru, podle něhož zaměstnavatel v tomto případě působí jako „tzv. zúčtovací místo“, ze kterého jsou jednotlivé platby zdravotního pojištění strženy z hrubé mzdy jednotlivých zaměstnanců (pojištěnců) odvedeny zdravotní pojišťovně. Výše těchto odvodů byla s určitostí známá až po zúčtování mezd a mohla být odvedena podle výplatního termínu od prvního do dvacátého dne v měsíci. „Odvody na pojistné na veřejné zdravotní pojištění tak do majetkové podstaty dlužníka nepatří“.

Dovolatelka odvolacímu soudu též vytýká, že pominul „otázku trestnosti jednání dlužníka“, když v případě neodvedení uvedených plateb by se dlužník vystavil trestnímu stíhání. Potud poukázala na závěry formulované Nejvyšším soudem v usnesení ze dne 28. prosince 2004, sp. zn. 7 Tdo 1426/2004, uveřejněném pod číslem 20/2005 (trestní části) Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i na nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2000, sp. zn. Pl ÚS 21/2000.

Přitom realizované platby nelze považovat za nakládání s majetkem dlužníka nad rámec zachování běžného provozu „podniku“, když „poskytnutý objem plnění dlužníka není nepřiměřený a zjevně nemůže mít za následek podstatnou změnu v rozsahu majetkové podstaty v neprospěch ostatních věřitelů“.

Odvolací soud dále - pokračuje dovolatelka - nedocenil ani skutečnost, že úpadek dlužníka je řešen reorganizací, která primárně chrání zájem věřitelů, a dlužníku ukládá (mimo jiné) povinnost plnit úkoly zaměstnavatele, čemuž dlužník dostal právě tím, že vyplatil zaměstnancům mzdy za měsíc duben 2016 a zároveň odvedl z hrubé mzdy zaměstnanců pojistné na zdravotní pojištění. Připomíná, že žalobce se žalovanou spolupracoval „i při dosažení shody o závazcích mezi žalobcem a žalovanou“, když žalovaná vzala zčásti zpět přihlášku pohledávky právě z důvodu, že obdržela plnění (platby, jejichž neúčinnost je předmětem tohoto řízení); tím se dovolatelka ocitla (z hlediska možnosti uplatnění

pohledávky) „v patové situaci“. Proto podání odpůřčí žaloby (v poslední den lhůty a bez předchozí výzvy) hodnotí jako výkon práva v rozporu se zásadami poctivého jednání.

Konečně dovolatelka nesouhlasí ani s právním závěrem odvolacího soudu, podle něhož povinnost platit pojistné na veřejné zdravotní pojištění není povinností stanovenou dlužníku zvláštním právním předpisem; sama dovozuje, že oním zvláštním právním předpisem je právě zákon o veřejném zdravotním pojištění ve spojení se zákonem o pojistném na veřejné zdravotní pojištění. Sporné platby byly (též) úkony nutnými pro řádný chod „podniku“ a svědčí o péči řádného hospodáře. Plnění poskytnuté dlužníkem žalované nepatří do majetkové podstaty (i) proto, že bylo učiněno osobou s dispozičními oprávněními podle ustanovení § 229 insolvenčního zákona (tj. dlužníkem).

Proto dovolatelka požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

Žalobce považuje rozhodnutí odvolacího soudu za „věcně i obsahově“ správné.

Přitom zdůrazňuje, že soud v civilním řízení není oprávněn řešit, zda byl spáchán trestný čin jako otázku předběžnou. K předpokladům „trestnosti“ jednání (neodvedení pojistného na zdravotní pojištění) poukazuje na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2000, sp. zn. 4 Tz 63/2000, uveřejněného pod číslem 30/2001 (trestní části) Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 30/2001“) a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2014, sp. zn. 5 Tdo 1500/2014. Za věcně správný považuje i závěr odvolacího soudu ohledně neexistence výjimek určených ustanovením § 111 odst. 2 insolvenčního zákona. Nepřípadnou shledává též argumentaci vycházející ze způsobu řešení úpadku dlužníka (reorganizací), když ustanovení § 111 insolvenčního zákona platí pro všechny způsoby řešení úpadku dlužníka. Platby v úhrnné výši 1.239.647,- Kč nepovažuje za zanedbatelné zmenšení majetkové podstaty; navíc tyto platby nelze hodnotit samostatně, nýbrž společně s ostatními platbami na zdravotní pojištění, sociální pojištění a daň z příjmu, neboť svým charakterem jde „o v zásadě stejná plnění“. Přitom celková výše plateb uhrazených z výše uvedených důvodů činí úhrnem 79.194.571,- Kč; tato částka je pak předmětem odpůřčích žalob vedených u insolvenčního soudu pod spisovými značkami označenými ve vyjádření.

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., a to k řešení právních otázek dovolatelkou otevřených, týkajících se (ne)účinnosti plateb sporných částí pojistného na zdravotní pojištění, dosud Nejvyšším soudem v daných skutkových poměrech beze zbytku nezodpovězených.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 4 ZVZP plátcí pojistného zdravotního pojištění (dále jen „plátcí pojistného“) jsou: a) pojištěnci uvedení v § 5, b) zaměstnavatelé, c) stát.

Podle ustanovení § 5 věty první před středníkem ZVZP pojištěnec je plátcem pojistného, pokud a) je zaměstnancem.

Podle ustanovení § 6 ZVZP zaměstnavatel je plátcem části pojistného za své zaměstnance s výjimkou zaměstnanců, kteří postupují podle § 8 odst. 4.

Podle ustanovení § 8 ZVZP pojistné se platí zdravotní pojišťovně, u které je pojištěnec pojištěn (dále jen „příslušná zdravotní pojišťovna“). Povinnost platit pojistné vzniká pojištěnci dnem nástupu zaměstnance do zaměstnání (§ 2 odst. 3) [odstavec 1 písm. a)]. Povinnost zaměstnavatele platit část pojistného za své zaměstnance vzniká dnem nástupu zaměstnance do zaměstnání (§ 2 odst. 3) a zaniká dnem skončení zaměstnání, s výjimkami stanovenými v § 6 (odstavec 2 věta první).

Podle ustanovení § 9 ZVZP výši pojistného, penále a způsob jejich placení stanoví zvláštní zákon (odstavec 1). Pojistné za zaměstnance hradí z jedné třetiny zaměstnanec, ze dvou třetin zaměstnavatel (odstavec 2).

Podle ustanovení § 2 odst. 1 ZPVZP výše pojistného činí 13,5 % z vyměřovacího základu za rozhodné období.

Podle ustanovení § 3 odst. 1 ZPVZP vyměřovacím základem zaměstnance je úhrn příjmů ze závislé činnosti, s výjimkou náhrad výdajů poskytovaných procentem z platové základny představitelům státní moci a některých státních orgánů a soudcům, které jsou nebo by byly, pokud by podléhaly zdanění v České republice, předmětem daně z příjmů fyzických osob podle zákona o daních z příjmů a nejsou od této daně osvobozeny a které mu zaměstnavatel zúčtoval v souvislosti se zaměstnáním. Zúčtovaným příjmem se pro účely věty první rozumí plnění, které bylo v peněžní nebo nepeněžní formě nebo formou výhody poskytnuto zaměstnavatelem zaměstnanci nebo předáno v jeho prospěch, popřípadě připsáno k jeho dobru anebo spočívá v jiné formě plnění prováděné zaměstnavatelem za zaměstnance.

Podle ustanovení § 5 ZPVZP zaměstnavatel odvádí část pojistného, které je povinen hradit za své zaměstnance. Současně odvádí i část pojistného, které je povinen hradit zaměstnanec, srážkou z jeho mzdy nebo platu, a to i bez souhlasu zaměstnance (odstavec 1). Pojistné podle odstavce 1 se platí za jednotlivé kalendářní měsíce a je splatné od 1. do 20. dne následujícího kalendářního měsíce (odstavec 2). Pojistné se odvádí na účet Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky nebo jiné zdravotní pojišťovny provádějící všeobecné zdravotní pojištění (dále jen „příslušná zdravotní pojišťovna“), u níž je pojištěnec pojištěn (odstavec 3).

Podle ustanovení § 111 insolvenčního zákona, nerozhodne-li insolvenční soud jinak, je dlužník povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem (odstavec 1). Omezení podle odstavce 1 se netýká úkonů nutných ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí. Dále se omezení podle odstavce 1 nevztahuje na uspokojování pohledávek za majetkovou podstatou (§ 168) a pohledávek jim postavených na roveň (§ 169); tyto pohledávky se uspokojují v termínech splatnosti, je-li to podle stavu majetkové podstaty možné (odstavec 2). Právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, jsou vůči věřitelům neúčinné,

ledaže si k nim dlužník nebo jeho věřitel předem vyžádal souhlas insolvenčního soudu (odstavec 3).

Podle ustanovení § 235 odst. 2 insolvenčního zákona neúčinnost dlužníkových právních úkonů, včetně těch, které tento zákon označuje za neúčinné a které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, se zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, kterou bylo odporováno dlužníkovým právním úkonům (dále jen „odpůrčí žaloba“), není-li dále stanoveno jinak.

Ve shora citovaném znění platila ustanovení označených zákonů k datu „poskytnutí“ peněžitých plnění dlužníkem na účet žalované (19. května 2016) a do současné doby nedoznala změn.

Nejvyšší soud v první řadě předesílá, že v rozsudku ze dne 31. října 2019, sen. zn. 29 ICdo 156/2017, uveřejněném pod číslem 61/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 61/2020“), zčásti zopakoval a zčásti nově formuloval a odůvodnil [při řešení otázky (ne)účinnosti právního jednání (úhrady závazků z titulu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti) podle ustanovení § 111 odst. 1 insolvenčního zákona] následující závěry:

1) Je-li dlužník osobou s dispozičním oprávněním k nakládání s majetkovou podstatou, má po zahájení insolvenčního řízení právo činit právní jednání (jimiž nakládá s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet) pouze v rámci omezení nastavených ustanovením § 111 insolvenčního zákona (jde o omezení, na něž odkazuje § 229 odst. 3 insolvenčního zákona). Ustanovení § 111 odst. 1 insolvenčního zákona definuje základní limity právních jednání dlužníka, při jejichž porušení jde dle § 111 odst. 3 insolvenčního zákona o neúčinné právní jednání, přičemž neúčinnost se zakládá pravomocným rozhodnutím insolvenčního soudu k odpůrčí žalobě insolvenčního správce (§ 235 odst. 2 insolvenčního zákona a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. února 2016, sen. zn. 29 NSČR 67/2014, uveřejněné pod číslem 62/2017), a to jen tehdy, je-li zjištěn úpadek dlužníka.

Jediné zákonné výjimky z tohoto pravidla upravuje § 111 odst. 2 insolvenčního zákona. Krom toho je dán prostor insolvenčnímu soudu povolit dlužníku (buď z vlastní iniciativy (§ 111 odst. 1 insolvenčního zákona), nebo k žádosti dlužníka či věřitele (§ 111 odst. 3 insolvenčního zákona), aby učinil právní jednání, jež by jinak splňovalo podmínky neúčinnosti. Nelze pominout též možnost rozhodnutí insolvenčního správce, že neúčinnost právního jednání dlužníka neuplatní proto, že je pro majetkovou podstatu dlužníka v konečném důsledku výhodné. Žádné další výjimky nejsou dány.

Tyto výjimky je pak třeba vykládat restriktivně; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2016, sen. zn. 29 ICdo 77/2014, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 4, ročník 2018, pod číslem 53 (ústavní stížnost podanou proti tomuto rozhodnutí Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 1498/17), a tam uvedený rozsáhlý přehled judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu.

2) Výluky obsažené v ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona jsou zaměřené na ty nejnutnější povinnosti dlužníka směřující na ochranu majetku dlužníka (viz provoz „podniku“), předcházení škod a ochranu vyživovaných osob či na zachování účelu procesních sankcí. V tomto duchu je pak nutné vykládat i výjimku o zvláštních právních předpisech (výjimka ohledně placení pohledávek dle § 168 a § 169 insolvenčního zákona je pouze upřesněním způsobu uspokojování těchto pohledávek a mezi zkoumanými výjimkami

má specifické postavení oproti zbývajícím, a to i proto, že byla doplněna až s účinností k 1. lednu 2014).

Z odkazu na ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, je zřejmé, že ustanovením § 111 odst. 2 insolvenčního zákona jsou míněny zvláštní právní předpisy zaměřené na specifické druhy povinností spojené se zvláštními druhy činností (podnikání), při nichž je třeba zajistit ochranu hodnot, jako jsou život, zdraví, čisté životní prostředí apod.

Ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 61/1988 Sb. (jak ve znění při přijetí insolvenčního zákona, tak v aktuálním znění) stanovuje povinnost dodržovat předpisy v oblasti hornické činnosti, činnosti prováděné hornickým způsobem, při nakládání s výbušninami a provozování podzemních objektů (viz § 1 odst. 1 zákona č. 61/1988 Sb.), které jsou samy o sobě značně rizikové s výrazným dopadem na krajinu, životní prostředí či zdraví, a je tak pochopitelně třeba přísných podmínek kontroly jejich výkonu. Zejména pak jsou subjekty tuto činnost provádějící povinny zajistit a dodržovat přísné podmínky hlavně pro bezpečnost a ochranu zdraví osob, bezpečnost provozu a ochranu pracovního prostředí.

Zákonodárce tedy neměl na mysli jakékoli zvláštní právní předpisy, zejména ne takové, které se vztahují na všechny podnikatele nebo zaměstnavatele. Tato výjimka vyslovuje vcelku samozřejmé pravidlo, že dlužník vykonávající nějakou specifickou až rizikovou činnost, při níž je třeba dodržovat speciální povinnosti ve vztahu k ochraně zdraví, zajištění bezpečnosti, čistého životního prostředí apod., je povinen tyto povinnosti nadále plnit, aby byly zmíněné hodnoty chráněny. Jde tak v uvedeném smyslu o stejnou výjimku jako při odvracení hrozící škody nebo plnění vyživovací povinnosti. Obdobně by mohly být příkladem uvedeny povinnosti při provádění činností či podnikání v energetice, chemickém a zbrojním průmyslu nebo v oblasti nakládání s nebezpečnými látkami a odpady.

Pohledávky z titulu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (podle zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti) vzniklé před zahájením insolvenčního řízení až do zjištění úpadku musí být uplatněny přihláškou pohledávky.

3) Judikatura Nejvyššího soudu (jeho trestního kolegia) je ustálena v závěru, že předpokladem trestní odpovědnosti konkrétní osoby za trestný čin podle ustanovení § 241 tr. zák. je, aby zaměstnavatel svým zaměstnancům z hrubé mzdy skutečně srazil příslušné částky na povinné odvody a neodvedl je. Z toho vyplývá i to, že musel mít k dispozici dostatek prostředků na výplatu hrubých mezd a částky sražené zaměstnancům použil na jiné účely nebo je ponechal na účtu u banky či v hotovosti v pokladně (srov. R 30/2001“). V opačném případě, kdyby zaměstnavatel měl k dispozici jen částku peněz postačující na vyplacení čistých mezd zaměstnancům, avšak po jejich vyplacení by mu již nezbylo na odvedení odpovídajících částek daně z příjmů, pojistného na zdravotní pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, trestného činu podle § 241 tr. zák. by se dopustit nemohl. Nemá-li zaměstnavatel dostatek peněžních prostředků k odvedení povinných částek v plné výši (je-li tedy v platební neschopnosti nebo předlužen), měl by všechny své závazky uspokojit poměrně a rovnoměrně, jinak se za splnění dalších předpokladů vystavuje nebezpečí trestního stíhání pro trestný čin zvýhodňování věřitele podle ustanovení § 223 tr. zák. (srov. opět R 30/2001). Není-li pachatel (podnikatel, statutární orgán společnosti) schopen přizpůsobit hospodaření společnosti

(podniku) tomu, aby plnil svou zákonnou povinnost odvádět platby uvedené v ustanovení § 241 tr. zák., musí podnikání ukončit (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2001, sp. zn. 7 Tz 228/2001, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2002, sp. zn. 5 Tdo 456/2002, ze dne 11. dubna 2012, sp. zn. 8 Tdo 316/2012, ze dne 27. července 2016, sp. zn. 4 Tdo 814/2016, či ze dne 16. ledna 2019, sp. zn. 8 Tdo 1284/2018).

Jestliže dlužník postupuje při plnění svých zákonných povinností (např. též podle zákona č. 589/1992 Sb.) v souladu s insolvenčním zákonem, tedy i v souladu s ustanovením § 111 insolvenčního zákona, pak nepáchá trestný čin podle ustanovení § 241 tr. zák.; takové jednání nemůže být trestné. Jinak řečeno, postupuje-li dlužník podle ustanovení § 111 insolvenčního zákona, neporušuje tím svou zákonnou povinnost. V obecné rovině platí tento závěr pro všechny skutkové podstaty relativní neúčinnosti dle insolvenčního zákona. Proto nelze uvažovat o tom, že by neúčinnost právního jednání byla „vyloučena“ (potencionální) trestností takového jednání.

Takový výklad by de facto vytvářel další pohledávky státu s prioritním uspokojováním mimo taxativní výčty obsažené v ustanoveních § 168 a § 169 insolvenčního zákona, neboť by hrozbou spáchání trestného činu byl dlužník nucen poskytovat platby uvedené v ustanovení § 241 tr. zák. bez ohledu na zásady, pravidla a systém uspokojování pohledávek v insolvenčním řízení. To je nejen proti zásadám subsidiarity trestní represe a „ultima ratio“, ale i zcela proti základním zásadám uspokojování pohledávek v insolvenčním řízení (§ 1 a § 5 insolvenčního zákona).

Přitom shora uvedené závěry (obsažené v R 61/2020), ač přijaté při řešení otázky (ne)účinnosti právních jednání - úhrad závazků z titulu pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na státní politiku zaměstnanosti - se (v obecné poloze) prosadí i v případě plnění z titulu pojistného na zdravotní pojištění.

Zbývá tak posoudit, nakolik se zmíněné závěry [formulované za skutkového stavu, kdy zaměstnavatel (dlužník) mzdy zaměstnancům nevyplatil (tudíž neprovedl ani srážky z jejich hrubých mezd)] mohou prosadit v poměrech dané věci, kdy dlužník vyplatil svým zaměstnancům mzdu za měsíc duben 2016 [tj. slovy ustanovení § 3 odst. 1 ZPVZP, kdy, dlužník (svým) zaměstnancům jejich příjmy zúčtoval].

Povinnost k úhradě pojistného na zdravotní pojištění za jeho zaměstnance, včetně té části pojistného, kterou jsou povinni hradit zaměstnanci, dlužníku vznikla k 1. květnu 2016 (srov. závěry formulované Nejvyšším správním soudem v rozsudcích sp. zn. 3 Ads 63/2006 a sp. zn. 3 Ads 34/2009). Jinými slovy, výše zmíněná povinnost vznikla dlužníku v době před zahájením insolvenčního řízení na majetek dlužníka.

Z judikatury Nejvyššího správního soudu dále plyne, že osobou, po které může příslušná zdravotní pojišťovna vymáhat dlužné pojistné na zdravotní pojištění (§ 5 ZPVZP), je zaměstnavatel zaměstnance a nikoli (přímo) zaměstnanec (rozsudek sp. zn. 2 Ads 303/2005, k jehož závěrům se přihlásil Nejvyšší správní soud např. v rozsudku ze dne 26. ledna 2017, sp. zn. 5 Ads 88/2015).

Za této situace je pro věc rozhodující, zda v rozsahu, v němž dlužník plnil žalované tu část pojistného na zdravotní pojištění, jejímiž plátcí byli jeho zaměstnanci [§ 5 věta první před středníkem písm. a) a § 9 odst. 2 ZVZP, ve spojení s § 2 odst. 1 a § 5 ZPVZP], plnil ze svého majetku (tj. z majetkové podstaty) nebo z majetku zaměstnanců, jejichž příjmy zúčtoval.

Podle ustanovení § 3 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce [ve znění účinném k datu vzniku povinnosti dlužníka k úhradě pojistného na zdravotní pojištění za jeho

zaměstnance (1. května 2016), které do současné doby nedoznalo změn - dále jen „zák. práce“, závislá práce může být vykonávána výlučně v základním pracovněprávním vztahu, není-li upravena zvláštními právními předpisy. Základními pracovněprávními vztahy jsou pracovní poměr a právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr.

Podle ustanovení § 109 odst. 1 zák. práce za vykonanou práci přísluší zaměstnanci mzda, plat nebo odměna z dohody za podmínek stanovených tímto zákonem, nestanoví-li tento zákon nebo zvláštní právní předpis jinak.

Podle ustanovení § 142 odst. 1 zák. práce mzdu nebo plat je zaměstnavatel povinen zaměstnanci vyplácet v zákonných penězích.

Podle ustanovení § 147 odst. 1 zák. práce zaměstnavatel smí srazit zaměstnanci [§ 146 písm. a)] jen (...) b) pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění.

Podle ustanovení § 351 zák. práce, má-li být v základních pracovněprávních vztazích uvedených v § 3 použit průměrný výdělek, musí se postupovat při jeho zjištění jen podle této hlavy.

Podle ustanovení § 352 zák. práce průměrným výdělkem zaměstnance se rozumí průměrný hrubý výdělek, nestanoví-li pracovněprávní předpisy jinak.

Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu se podává, že při výpočtu náhrady mzdy z neplatného rozvázání pracovního poměru (a také dalších nároků na mzdu, na plat, náhrady mzdy a platu a jiných plnění, z nichž se podle zvláštních předpisů „odvádí“ daň z příjmů fyzických a právnických osob, pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na veřejné zdravotní pojištění) se v době od 1. ledna 1993 vychází (nestanoví-li zákon jinak) z tzv. průměrného hrubého výdělku zaměstnance. Výši takového „mzdového“ nároku stanoví soud ve svém rozhodnutí v této „hrubé“ výši.

Srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 8. listopadu 2005, sp. zn. 21 Cdo 436/2005, a ze dne 20. listopadu 2013, sp. zn. 21 Cdo 1775/2013, jakož i důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2015, sp. zn. 29 Cdo 2970/2013.

Promítnuto do poměrů dané věci, vznikly-li zaměstnancům dlužníka za měsíc duben 2016 „mzdové“ nároky (§ 109 odst. 1 zák. práce) a byly-li též zúčtovány (§ 3 odst. 1 ZPVZP), o čemž nebylo mezi účastníky řízení sporu, stalo se takto realizované plnění dlužníka majetkem jeho zaměstnanců. To platí též o částkách představujících pojistné na zdravotní pojištění, jehož plátcí byli tito zaměstnanci [§ 5 věta první před středníkem písm. a) a § 9 odst. 2 ZVZP, ve spojení s § 2 odst. 1 a § 5 ZPVZP]; skutečnost, že v rozsahu těchto částek dlužník odvedl pojistné (přímo) příslušné zdravotní pojišťovně (žalované) [viz povinnost plynoucí pro dlužníka z ustanovení § 5 odst. 1 věty druhé ZPVZP], na závěru o tom, že šlo (pro účely výkladu ustanovení § 111 insolvenčního zákona) o plnění z majetku, který náležel zaměstnancům dlužníka, nic nemění.

Jinými slovy, zúčtoval-li (budoucí) insolvenční dlužník svým zaměstnancům příjmy ze závislé činnosti (§ 3 odst. 1 ZPVZP), a odvedl-li (přímo) příslušné zdravotní pojišťovně pojistné na zdravotní pojištění, jehož plátcí byli tito zaměstnanci, nešlo o plnění z majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka.

Shora uvedené přitom podporuje též závěr obsažený v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. července 2017, sp. zn. 5 Tdo 534/2017, podle něhož zaměstnanci, za něž nebyly odvedeny platby pojistného na zdravotní pojištění (ačkoli byly zaměstnavatelem srazeny), nejsou poškozenými v trestním řízení; tím je příslušná zdravotní pojišťovna.

Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem není správné již proto, že k (označeným) peněžitým plněním nebyl použit majetek náležející do majetkové podstaty, nýbrž majetek zaměstnanců dlužníka, Nejvyšší soud, aniž se výslovně zabýval dalšími (dovolatelkou uplatněnými) dovolacími důvody, rozhodnutí odvolacího soudu změnil tak, že rozsudek insolvenčního soudu potvrdil [§ 243d odst. 1 písm. b) o. s. ř.]. Současně (nově) rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení, přičemž právo na náhradu těchto nákladů žádnému z účastníků nepřiznal, když procesně úspěšná žalovaná se tohoto práva výslovně vzdala.

Výrok o náhradě nákladů dovolacího řízení je odůvodněn tím, že procesně úspěšné žalované v dovolacím řízení náklady nevznikly.

P o u č e n í : Toto rozhodnutí se považuje za doručené okamžikem zveřejnění v insolvenčním rejstříku; účastníkům incidenčního sporu se však doručuje i zvláštním způsobem.

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 30. 6. 2020

JUDr. Petr Gemmel v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení: Monika Jeřábková

V zastoupení: Pavlína Tkaná